Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177
دانشگاه علوم پزشکی بابل

A systematic review of research conducted on the relationship between spiritual interventions and academic achievement

Shokofeh Abshirin (PhD student)[1], Seyedeh Kousar Mirali (MA student)[1]*

1. Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, University of Kashan, Kashan, Iran.

Article Type:
Review Paper

Received:
18 Aug. 2025
Revised:
15 Apr. 2026
Accepted:
20 Apr. 2026
Published Online:
2 May 2026

ABSTRACT

Background and aim: Academic achievement is one of the most significant and, at the same time, most challenging educational topics and concepts, which has attracted the attention of many countries and has been the subject of numerous studies. In this regard, spirituality interventions have been recognized as one of the influential factors on academic achievement. This study aims to examine the relationship between components of spirituality and the outcome of academic achievement in students by analyzing published articles in this field.

Materials and methods: The present research is a systematic review conducted using the PRISMA method and through searching reputable scientific databases such as ISC, Google Scholar, and PubMed. The search terms included "academic achievement" and "spirituality". After omitting irrelevant and duplicate articles, the final studies were selected based on precise inclusion and exclusion criteria. The data from these studies were published between 2013 and 2023.

Findings: Spiritual interventions can serve as effective tools for improving individuals' academic achievement. These interventions include religious practices such as prayer, supplication, and fasting. Research has shown that spiritual health and spirituality enhance students' sense of hope and purpose regarding their academic progress.

Conclusion: Components of spirituality, especially in religious contexts, can be effective tools in improving individuals' academic achievement. Therefore, further research in this area is advised.

Keywords: Spirituality, Systematic review, Academic achievement

Cite this article: Abshirin S, Mirali SK. A systematic review of research conducted on the relationship between spiritual interventions and academic achievement. Islam and Health Journal. 2026; 11(1): 41-53.

© The Author(s).
Publisher: Babol University of Medical Sciences

*Corresponding Author: Seyedeh Kousar Mirali
Address: Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, University of Kashan, Kashan, Iran.
E-mail: myralya749@gmail.com

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177
دانشگاه علوم پزشکی بابل

مرور نظام‌مند پژوهش‌های صورت‌گرفته ارتباط مداخلات معنویت در پیشرفت تحصیلی

شکوفه آب شیرین (PhD student)[1]، سیده کوثر میرعالی (MA student)[1]*

۱. گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

چکیده

نوع مقاله: مقاله مروری

سابقه و هدف: پیشرفت تحصیلی از عمده‌ترین و در عین حال چالش‌برانگیزترین مباحث و مفاهیم تربیتی است که مورد توجه بسیاری از کشورها بوده و پژوهش‌های زیادی در این خصوص صورت گرفته است. در این راستا مداخلات معنویت به‌عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی شناخته شده است. این پژوهش با هدف بررسی ارتباط مولفه‌های معنویت در بازدهی پیشرفت تحصیلی محصلان، به تحلیل مقالات منتشرشده در این زمینه پرداخته است.

مواد و روش‌ها: تحقیق حاضر یک مطالعه مروری نظام‌مند می‌باشد که توسط روش PRISMA و با جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر علمی ISC، Google Scholar و PubMed انجام شده است. عبارات جستجو شده شامل «پیشرفت تحصیلی» و «معنویت» بوده است. پس از حذف مقالات بی‌ارتباط و تکراری، پژوهش‌های نهایی بر پایه معیارهای ورود و خروج دقیق انتخاب شدند. داده‌های آنان از سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ منتشر شده بودند.

یافته‌ها: مداخلات معنوی، ابزاری موثر در بهبود پیشرفت تحصیلی افراد می‌باشند. این مداخلات شامل روش‌های مذهبی همانند نماز، دعا و روزه می‌باشند. تحقیقات نشان داده است سلامت معنوی و معنویات، احساس امید و هدفمندی نسبت به پیشرفت تحصیلی در محصلان را تقویت می‌نماید.

نتیجه‌گیری: مولفه‌های معنویت مخصوصا در پیش‌زمینه‌های مذهبی می‌توانند ابزارهای موثری در بهبود پیشرفت تحصیلی افراد باشند. لذا پژوهش‌های بیشتر در این زمینه ضرورت دارد.

واژگان کلیدی: معنویت، مرور نظام‌مند، پیشرفت تحصیلی

دریافت: ۱۴۰۴/۵/۲۷
ویرایش: ۱۴۰۵/۱/۲۶
پذیرش: ۱۴۰۵/۱/۳۱
انتشار: ۱۴۰۵/۲/۱۲

استناد: شکوفه آب شیرین، سیده کوثر میرعالی. مرور نظام‌مند پژوهش‌های صورت‌گرفته ارتباط مداخلات معنویت در پیشرفت تحصیلی. نشریه اسلام و سلامت. ۱۴۰۵؛ ۱۱(۱): ۴۱-۵۳.

© The Author(s)
Publisher: Babol University of Medical Sciences

* **مسئول مقاله:** سیده کوثر میرعالی
آدرس: کاشان، دانشگاه کاشان، دانشکده علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.
رایانامه: myralya749@gmail.com

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

مقدمه

پیشرفت تحصیلی که یک فرد برای آینده خود تصور می‌کند سازه‌ای مهم برای فهم رفتار در محیطهای آموزشی به‌شمار می‌رود و شامل جهت‌گیری‌های خاص موقعیتی هستند که تمایل برای ترقی، رشد، اکتساب دانش و یا نشان دادن شایستگی خود در یک بافت ویژه را نشان می‌دهند (۱). پیشرفت تحصیلی چون الگوی منسجمی از باورهای فردی است که به واسطه آن فرد به شیوه‌های مختلف به موقعیت‌ها گرایش پیدا می‌کند، در آن زمینه به فعالیت می‌پردازد و نهایتاً پاسخی را ارائه می‌دهد و می‌تواند ارتباط مستقیم و بعضاً غیرمستقیم با میزان هوش افراد و حتی میزان سازگاری آنها و یا همان فرهنگ‌پذیری در انتقال نقطه به نقطه داشته باشد. پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان نیز همین رویه را دارد. دانش‌آموزان به دنبال آینده‌ای روشن هستند و برای رسیدن به این آینده چه در بخش تحصیلی و چه فراتحصیلی، هم نیازمند هوش ذاتی و هم نیازمند هوش اکتسابی یعنی فراگیری، تطبیق‌پذیری با زمان، مکان، محیط و همچنین داشتن انگیزه برای رسیدن به موقعیت‌های پیشرفت در آینده هستند که همه را تحت عنوان پیشرفت تحصیلی می‌شناسند. البته برخی از اندیشمندان به این مفهوم جزئی‌تر نگریسته‌اند و پیشرفت تحصیلی را ناظر بر دلایل دانش‌آموزان و یا دانشجویان برای انجام تکالیف می‌دانند و البته برخی نیز آن را شامل میل برای رشد، موفق‌شدن یا نشان‌دادن شایستگی در یک فعالیت به‌ویژه فعالیت‌های تحصیلی قلمداد می‌کنند. از این رو هدف پیشرفت رفتارهای دانش‌آموزان را هدایت کرده و جهت می‌دهد و در همین مسیر بر رویکرد یادگیری، تقویت حافظه، سازگاری با محیط و بسیاری از موارد در آینده دانش‌آموزان اثرگذار است (۲).

در مورد معیارهای پیشرفت تحصیلی باید گفت که پیشرفت تحصیلی از راه‌های مختلف و با معیارهای متفاوت مشخص می‌شود، یکی از این معیارها معدل دانش‌آموزان در یک نیمسال تحصیلی و محاسبه معدل یک سال وی است. معیار دیگر مشخص کردن پیشرفت تحصیلی، محاسبه نمرات دانش‌آموزان در یک درس است. شیوه دیگر استفاده از مجموعه نمرات دروس یک سال می‌باشد و معیار آخر تعیین پیشرفت تحصیلی در طی چند سال و یا یک دوره تحصیلی است(۳).

شناخت ذهنی یا به عبارت بهتر توانایی شناختی مجموعه اعمال ذهنی است که به فرد کمک می‌کند، تا بهتر استدلال کند؛ بهتر پردازش کند و در نهایت بهترین تصمیم را بگیرد. سطح توانایی شناختی بالا به فرد کمک می‌کند که یادگیری قوی داشته باشد و مطالب را بهتر به خاطر بسپارد و زمان‌هایی که مطالب پیچیده یا بیشتر است یک فرد با توانایی شناختی بالا می‌تواند آنها را سازماندهی کند و در مواقع لزوم به درستی از آنها استفاده کند (۴).

پیشرفت تحصیلی از عمده‌ترین و در عین حال از چالش‌برانگیزترین مباحث و مفاهیم تربیتی است که مورد توجه بسیاری از کشورها بوده و پژوهش‌های زیادی در این خصوص صورت گرفته است (۵). مطالعات بسیاری نشان می‌دهد که پیشرفت فراگیران و موفقیت تحصیلی‌شان در هر دوره تحصیلی پیچیده بوده است و به چندین عامل بستگی دارد (۶). ویژگی‌های کیفی اساتید نظیر مرتبه علمی در رشته مربوطه، آمادگی تدریس آنها، فاکتورهای شخصیتی، میزان اهمیت خانواده به تعلیم و تربیت، همسالان، علاقه به رشته، عوامل اقتصادی راهبردی، یادگیری و سلامت جسمانی ازجمله عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان عنوان شده است (۷).

پیشرفت تحصیلی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی در نظام‌های آموزشی، همواره مورد توجه پژوهشگران، سیاست‌گذاران، و مربیان بوده است. این مفهوم نه تنها به موفقیت فردی دانش‌آموزان و دانشجویان مرتبط است، بلکه تأثیرات گسترده‌ای بر توسعه اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی جوامع دارد. با این حال، علیرغم تلاش‌های صورت‌گرفته برای شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، تمرکز غالب تحقیقات بر روی عوامل شناختی (مانند هوش، حافظه) و عوامل محیطی (مانند روش‌های تدریس، امکانات آموزشی) بوده است، در حالی که نقش عوامل غیرشناختی، به‌ویژه مولفه‌های معنوی، کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. این در حالی است که معنویت، به‌عنوان یکی از ابعاد وجودی انسان، می‌تواند نقشی حیاتی در شکل‌گیری نگرش‌ها، انگیزه‌ها، و رفتارهای مرتبط با یادگیری ایفا کند.

«معنویت» یکی از عناصر کلیدی ادیان محسوب می‌شود. بنابراین انتظار می‌رود در نگاه دینی، این مفهوم از جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشد. بررسی آموزه‌های دینی نشان می‌دهد که اهتمام جدی ادیان در معنادارسازی حیات انسانی و تلاش برای ایجاد ارتباط میان او و عالم ماوراء (ملکوت)است. بر این اساس، طبیعی است که ادیان در دوره‌های مختلف حیات بشر، پیشنهادهایی برای کیفیت‌بخشی به زندگی او داشته باشند (۸).

معنویت، در این پژوهش، به‌عنوان مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، و تجربه‌های درونی تعریف می‌شود که به جستجوی معنا، هدفمندی، و ارتباط با خود، دیگران، و یا یک حقیقت برتر می‌پردازد. این مفهوم، اگرچه گاه با دین همپوشانی دارد، اما لزوماً محدود به آن نیست و می‌تواند شامل ابعادی مانند تفکر انتقادی درباره وجود، تمرکز بر اخلاقیات، احساس تعلق به کل هستی، و تلاش برای دستیابی به آرامش درونی باشد. با این حال، علیرغم تنوع تعاریف، پژوهش‌های معدودی به بررسی نظام‌مند ارتباط بین این مولفه‌ها و عملکرد تحصیلی پرداخته‌اند.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

شواهد پراکنده از مطالعات پیشین نشان می‌دهد که معنویت ممکن است از طریق مکانیسم‌های مختلفی بر پیشرفت تحصیلی تأثیر بگذارد. برای مثال، معنویت می‌تواند به افزایش تاب‌آوری روانی، کاهش استرس، و تقویت انگیزه‌های درونی برای یادگیری کمک کند. همچنین، برخی پژوهش‌ها اشاره دارند که دانش‌آموزان با سطح بالاتری از معنویت، تمایل بیشتری به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی از خود نشان می‌دهند. با این وجود، ناهمگونی در تعاریف عملیاتی معنویت، تفاوت‌های فرهنگی در درک این مفهوم، و فقدان چارچوب نظری یکپارچه، موجب شده است که نتایج مطالعات موجود متناقض یا غیرقطعی باشند. به‌علاوه، اکثر تحقیقات انجام شده در این حوزه، متمرکز بر جمعیت‌های خاص (مانند دانشجویان رشته‌های علوم انسانی) یا بسترهای فرهنگی ویژه بوده‌اند که تعمیم‌پذیری یافته‌ها را محدود می‌کند.

از سوی دیگر، نظام‌های آموزشی امروزی با چالش‌هایی مانند افزایش فشارهای روانی بر دانش‌آموزان، کاهش مشارکت فعال در فرایند یادگیری، و شکاف بین آموزش رسمی و نیازهای عاطفی–روانی نسل جوان مواجه‌اند. در این شرایط، بررسی نقش معنویت به‌عنوان یک منبع درونی برای مقابله با این چالش‌ها ضروری به نظر می‌رسد. با این حال، پرسش‌های بنیادینی هنوز بدون پاسخ مانده‌اند: کدام مولفه‌های معنویت (مانند احساس هدفمندی، تمرین‌های ذهن‌آگاهی، یا باور به تعالی) بیشترین ارتباط را با پیشرفت تحصیلی دارند؟ آیا این ارتباط در گروه‌های سنی، جنسیتی، یا فرهنگی مختلف متفاوت است؟ و چگونه می‌توان این یافته‌ها را در طراحی برنامه‌های آموزشی ادغام کرد؟

عدم وجود مرور نظام‌مندی که به تحلیل جامع این موضوع بپردازد، خلأیی است که پژوهش حاضر قصد پرکردن آن را دارد. این تحقیق با هدف شناسایی، دسته‌بندی، و تحلیل مولفه‌های معنویت مرتبط با پیشرفت تحصیلی، و همچنین بررسی مکانیسم‌های زمینه‌ای این ارتباط، انجام می‌شود. پاسخ به این پرسش‌ها نه تنها به غنای ادبیات پژوهشی در حوزه روانشناسی تربیتی و علوم تربیتی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند چارچوبی برای طراحی مداخلات آموزشی فراهم آورد که به تقویت همزمان بعد معنوی و کارآمدی تحصیلی در یادگیرندگان بیانجامد. در نهایت، این پژوهش می‌کوشد تا گامی در جهت انسان‌محورتر کردن فرایند آموزش بردارد و پیوند بین رشد علمی و شکوفایی وجودی را برجسته سازد.

بر اساس این نظریه، تعاملات اجتماعی بر میزان احساس خودمختاری، شایستگی و ارتباط افراد با دیگران تأثیر می‌گذارد و برآورده‌شدن نیازهای روانشناختی در نهایت نتایج انگیزشی، شناختی و رفتاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۹). نظریه خودتعیین‌گری بر این موضوع تمرکز دارد که چگونه عوامل اجتماعی و فرهنگی می‌توانند نقش تسهیل‌کننده یا ممانعت‌کننده در شکل‌گیری انگیزه‌های درونی، بهزیستی و کیفیت عملکرد افراد ایفا کنند (۱۰). این نظریه رفتار انسان را بر اساس تأثیر عوامل محیطی، محیط‌های حمایت‌کننده خودمختاری، ویژگی‌های شخصیتی، گرایش‌های هدف‌مند ارگانیک، نیازهای روانشناختی اساسی و انگیزش بررسی می‌کند (۱۱).

نظریه خودتعیین‌گری که توسط دسی و ریان در سال ۲۰۰۳ مطرح شده است، در سال‌های اخیر توجه زیادی را جلب کرده است. این نظریه به انگیزه‌های درونی و بیرونی می‌پردازد و بر سه نیاز پایه‌ای انسان یعنی خودمختاری، احساس شایستگی و نیاز به ارتباط تأکید دارد. نیاز به ارتباط و شایستگی در افزایش خودتنظیمی نقش مهمی دارند (۱۲)، اما خودمختاری به‌عنوان نیازی اساسی می‌تواند بر درون‌فکنی‌های کنترل‌گر غلبه کند. این نظریه چارچوب مناسبی برای بررسی انگیزش در محیط‌های یادگیری فراهم می‌آورد، زیرا سه نیاز بنیادی را به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده انگیزه معرفی می‌کند (۹). فرد دارای خودتعیین‌گری، هنگام مواجهه با مشکلات، پشتکار و مقاومت نشان می‌دهد، روش‌های متنوعی برای انجام کارها به کار می‌برد و از شکست‌ها درس می‌گیرد (۱۱).

همچنین نظریه خودتعیین‌گری چهار سطح انگیزش بیرونی را بر اساس سبک‌های خودتنظیمی افراد شامل تنظیم بیرونی، تنظیم درون‌فکنی‌شده، تنظیم تشخیص‌داده شده و تنظیم هماهنگ شده، مطرح می‌سازد، این نظریه ارگانیسمی فرض می‌کند که افراد به‌طور ذاتی تمایل به رشد و یکپارچگی روانی دارند که از طریق یادگیری، تسلط و ارتباط با دیگران شکل می‌گیرد (۱۳). اما این تمایلات به صورت خودکار فعال نمی‌شوند و برای تقویت به شرایط حمایتی نیاز دارند (۱۴). نظریه خودتعیین‌گری به‌طور خاص تأکید می‌کند که رشد سالم افراد مستلزم حمایت برای تأمین نیازهای روانشناختی اساسی آن‌ها است (۱۵).

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع مرور نظام‌مند، گزارشی با هدف مروری بر مطالعات انجام‌شده در زمینه مداخلات معنویت بر پیشرفت تحصیلی ارائه می‌کند. جستجوها در پایگاه اطلاعاتی ISC، Google Scholar و PubMed انجام شد. عبارات جستجو به دو زبان فارسی و انگلیسی در پایگاه‌های ذکر شده شامل:

("spiritual intervention" OR "religion) AND ("academic achievement" OR "educational performance")

و عبارات فارسی استفاده‌شده شامل: مداخله معنوی، دین، پیشرفت تحصیلی و عملکرد آموزشی بود.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

جست‌وجو و انتخاب مقالات در این تحقیق به‌طور کامل به وسیله نویسنده انجام شده است. داده‌ها از سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ جمع‌آوری شده‌اند. از این جهت ابتدا جست‌وجوهایی در پایگاه‌های معتبر علمی نظیر ISC، Google Scholar و PubMed انجام شدکه شامل کلمات کلیدی به زبان‌های فارسی و انگلیسی مربوط به مولفه‌های معنویت و پیشرفت تحصیلی بوده است. روش جست‌وجو به صورت سیستماتیک و بر اساس استانداردهای PRISMA انجام شد تا فرایند انتخاب مقالات به‌گونه‌ای شفاف و قابل پیگیری باشد. در این جهت، پس از جست‌وجوهای اولیه، مقالات تکراری و بی‌ارتباط حذف شدند و سپس مقالات با در نظر گرفتن معیارهای ورود و خروج دقیق‌تر انتخاب شدند. معیار ورود مقالات فارسی و انگلیسی منتشرشده در ده سال اخیر بوده که به روش کمّی یا کیفی انجام شده و معیار خروج شامل مقالاتی بود که در آن از روش تحقیق علمی مشخصی استفاده نشد، همچنین مقالات تکراری و بی‌ارتباط، کتاب‌ها، مقالات همایشی و منابع اینترنتی از مطالعه خارج شدند. فرایند بررسی شامل بررسی دقیق عناوین، چکیده‌ها و متون کامل مقالات برای اطمینان از تطابق با اهداف پژوهش بود. انتخاب نهایی مقالات بر اساس ارزیابی کیفیت با استفاده از چک‌لیست‌های معتبر علمی صورت گرفته است تا اطمینان حاصل شود که مقالات منتخب از اعتبار علمی و پژوهشی کافی برخوردارند.

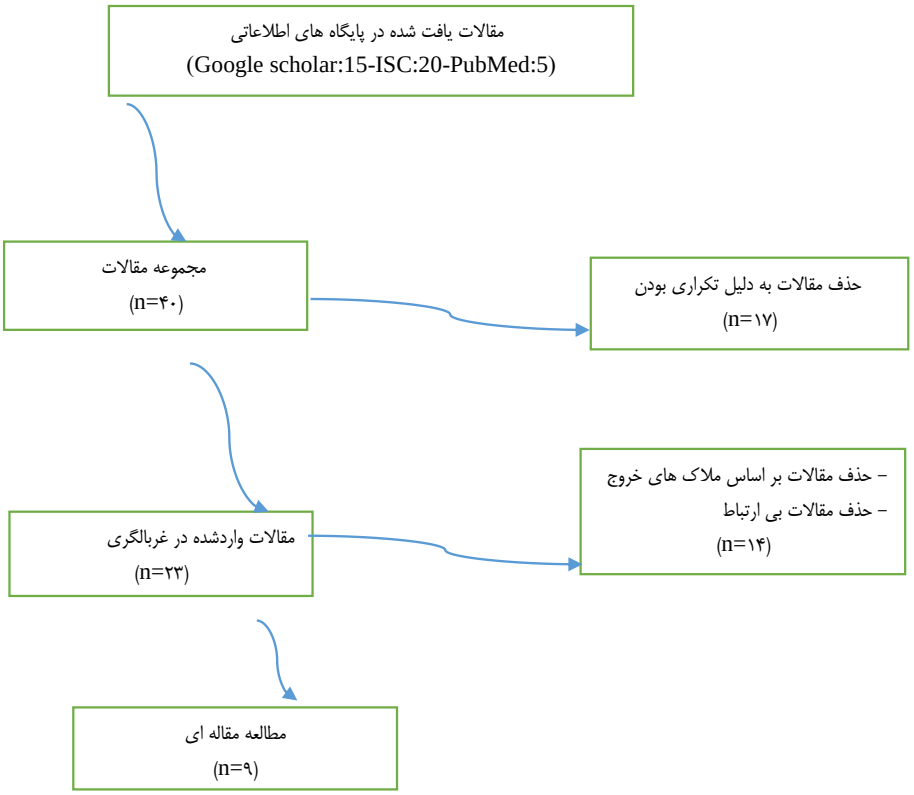

شکل ۱. فرایند انتخاب مقالات

در مرحله بعد داده‌های استخراج‌شده از مطالعات منتخب در فرم‌های استاندارد ثبت شد و برای اطمینان از کیفیت مقالات از ابزار ارزیابی CASP بهره گرفته شد. این ابزار یکی از شناخته‌شده‌ترین معیارها در بررسی کیفیت مطالعات کیفی و مرورهای نظام‌مند است که به پژوهشگران کمک می‌کند تا به استانداردسازی فرایند ارزیابی پژوهش‌ها بپردازند و دقت و اعتبار مرورهای نظام‌مند را بالا ببرند (۱۶).

چک لیست CASP شامل مجموعه‌ای از سؤالات کلیدی است که جنبه‌های مختلف پژوهش را بررسی می‌کند. بخش نخست آن به ارزیابی میزان اعتبار نتایج اختصاص دارد و معیارهایی مانند تناسب مطالعات انتخاب‌شده با سؤال اصلی پژوهش دقت در فرایند جست‌وجو جامعیت مرور و میزان تلاش محققان برای بررسی کیفیت مطالعات منتخب را مورد سنجش قرار می‌دهد. بخش دوم چک‌لیست بر تحلیل یافته‌های پژوهش متمرکز است و شامل ارزیابی دقت قابلیت تعمیم‌پذیری و تأثیرگذاری نتایج مرور می‌شود. در این پژوهش، تمامی مطالعات انتخاب‌شده به‌طور کامل توانستند معیارهای این چک‌لیست را برآورده سازند و

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

از نظر علمی مورد تأیید قرار گرفتند (۱۷). به این ترتیب استفاده از ابزارهای استاندارد و رویکردهای معتبر در مراحل مختلف این پژوهش به تضمین کیفیت و اعتبار نتایج کمک کرده است.

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از مرور مقاله در قالب یک جدول در ادامه آورده شده است.

جدول ۳. اطلاعات یافته‌ها

مقاله	نویسنده	سال	روش	ابزار اندازه‌گیری	جامعه هدف	یافته‌ها
ارتباط سلامت معنوی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی قم	طبیبی و همکاران (۱۸)	۱۳۹۲	توصیفی –تحلیلی	پرسشنامه	۱۲۳ نفر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم	میان سلامت معنوی با پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری وجود دارد، وجود سلامت معنوی مطلوب در بعد وجودی بیانگر این است که آسودگی و نداشتن دغدغه موجب عملکرد بهتر تحصیلی می‌شود.
معنویت‌گرایی، مدیریت زمان، و پیشرفت تحصیلی: زمان‌ورزی معنوی	بلند (۱۹)	۱۳۹۳	پیمایش	پرسشنامه	۲۱۴ نفر از دانشجویان دانشگاه گیلان	ارتباط میان گرایش معنوی و مدیریت زمان، دست‌کم از لحاظ تاثیری که بر پیشرفت تحصیلی دارند به‌گونه‌ای باشد که بتواند کاستی و ضعف یکدیگر را تکمیل کند. پیشرفت تحصیلی دانشجویانی که در معنویت‌گرایی بالا ولی در مدیریت زمان ضعیف بودند، در همان سطح مطلوب دانشجویانی بود که گرایش معنوی پایینی داشتند ولی در مدیریت زمان کارآمد بودند. دانشجویانی که در هر دو مورد جایگاه برتری داشتند به لحاظ پیشرفت تحصلی سرآمد و ممتاز بودند.
اثربخشی آموزش مولفه‌های هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع دبیرستان	منصوری و همکاران (۲۰)	۱۳۹۵	پیمایش	پرسشنامه	۳۶ نفراز دانش-آموزان شبانه‌روزی	بین مولفه‌های هوش معنوی و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی‌داری وجود دارد. آموزش مولفه‌های هوش معنوی باعث بالا رفتن عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شده است و با توجه به مجذور ضریب اتا می‌توان گفت میزان تاثیر آموزش مولفه‌های هوش معنوی بر افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ۵۴ درصد بوده است.
بررسی ارتباط بین سلامت معنوی و انگیزه و پیشرفت در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران	آرمیده و همکاران (۲۱)	۱۳۹۶	مقطعی	پرسشنامه	۱۲۵ نفر از دانشجویان	اکثر دانشجویان از سلامت معنوی متوسط برخوردارند. بین دعا کردن و پیشرفت تحصیلی دانشجویان ارتباط معناداری وجود دارد. پس هرچه دانشگاه برای معنویت دانشجویان تلاش کند، سبب افزایش انگیزه پیشرفت و ارتقای زندگی آنان می‌شود.
نقش واسطه‌ای مهارت‌های اجتماعی، هوش معنوی و خلاقیت در رابطه بین سن ورود به مدرسه با پیشرفت تحصیلی	جنگی وهمکاران (۲۲)	۱۳۹۷	مقطعی- توصیفی	پرسشنامه	۲۵۰ نفر از دانش-آموزان دختر پایه دهم شهر ارومیه	نتایج نشان داده‌اند که ۲۶ درصد از پیشرفت تحصیلی به وسیله سن ورود به مدرسه، هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت قابل تبیین می‌باشد، علاوه‌براین سن ورود به مدرسه اثر مستقیم معنادار بر پیشرفت تحصیلی داشت. بنا بر تاثیر سن ورود به مدرسه بر پیشرفت تحصیلی در جهت محتوای آموزشی به افراد توجه به این دو عامل می‌تواند پیرو متغیرهای واسط مثل هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت، اثر چشم‌گیری بر پیشرفت تحصیلی ایجاد کند.
بررسی ارتباط بین سلامت معنوی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه شاهد	هجرتی و همکاران (۲۳)	۱۳۹۸	توصیفی- تحلیلی	پرسشنامه	۳۰۰ نفراز دانشجویان	میان معدل و نمره سلامت معنوی ارتباط معناداری وجود دارد. افراد با سطوح معدل بالاتر و عملکرد تحصیلی بهتر، دارای سلامت معنوی بالاتری بودند، بین جنسیت و تحصیلات والدین دانشجویان با سلامت معنوی ارتباط معناداری وجود دارد.
ارتباط بین سلامت معنوی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر	برنا و همکاران (۲۴)	۱۳۹۹	توصیفی– مقطعی	پرسشنامه	۳۳۰ نفر از دانشجویان	وضعیت سلامت معنوی بیشتر دانشجویان در سطح متوسط بوده است و نمره کل سلامت معنوی با نمره کل خودتنظیمی در یادگیری رابطه مثبت معنی‌داری دارد. گنجاندن برنامه‌ریزی‌های آموزشی و فرهنگی برای مشاغل پر از استرس گروه علوم پزشکی توصیه می‌شود.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

مقاله	نویسنده	سال	روش	ابزار اندازه‌گیری	جامعه هدف	یافته‌ها
رابطه هوش معنوی و وجدان تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با نقش واسطه‌ای سرسختی تحصیلی	سیفی و همکاران (۲۵)	۱۴۰۱	توصیفی	پرسشنامه	۳۱۷ نفراز دانش-آموزان پسر ناحیه دو شهر زنجان	طبق نتایج میان وجدان تحصیلی با پیشرفت تحصیلی و میان سرسختی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، ارتباط میان هوش معنوی و پیشرفت تحصیلی نیز معنادار بوده است. هوش معنوی یکی از عوامل اثرگذار بر روی سرسختی تحصیلی است و می‌تواند به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند.
بررسی‌ارتباط وضعیت سلامت معنوی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس فاطمه الزهرا (س) یزد با رشته تحصیلی	اسکندری و همکاران (۲۶)	۱۴۰۲	مقطعی–توصیفی–تحلیلی	پرسشنامه	۲۴۰ نفر از دانشجویان	بر پایه یافته‌های این پژوهش سطح سلامت معنوی دانشجویان درسطح خوب قراردارد. توجه به مراقبت‌های معنوی از طرف مسئولین دانشگاه و تقویت فضاهای معنوی و فرهنگی که در دانشگاه موجود است، سبب شده تا سلامت معنوی دانشجویان از سطح خوبی برخوردار باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی نظام‌مند پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه ارتباط بین مداخلات معنویت و پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد که معنویت به‌عنوان یک عامل چندبُعدی، تأثیرات قابل‌توجهی بر جنبه‌های مختلف عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که مؤلفه‌هایی مانند حس هدفمندی در زندگی، آرامش درونی، باورهای مذهبی، تمرینات معنوی (مانند مراقبه و نیایش)، و اخلاق‌محوری می‌توانند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر انگیزش تحصیلی، پشتکار در یادگیری، کاهش استرس، و بهبود تمرکز تأثیر بگذارند. این ارتباط در بسیاری از مطالعات به‌ویژه در جوامعی که معنویت بخشی از فرهنگ روزمره است، پررنگ‌تر گزارش شده است. از سوی دیگر، مکانیسم‌های واسطه‌ای مانند تقویت تاب‌آوری روانی، افزایش خودکارآمدی، و ایجاد شبکه‌های حمایت اجتماعی از طریق مشارکت در فعالیت‌های گروهی معنوی، به‌عنوان عوامل تسهیل‌کننده این رابطه شناسایی شده‌اند. با این حال، نتایج در برخی پژوهش‌ها متناقض است؛ به‌گونه‌ای که در مواردی، تأکید افراطی بر جنبه‌های آیینی یا محدودیت‌های هنجاریِ مرتبط با معنویت، به ایجاد فشار روانی و کاهش انعطاف‌پذیری در فرآیند یادگیری منجر شده است. این تناقض‌ها لزوم توجه به بافت فرهنگی–اجتماعی و تعریف متوازن از معنویت را آشکار می‌سازد.

تأثیر معنویت بر پیشرفت تحصیلی یکی از مسائل پیچیده در علوم تربیتی مدرن است که به شدت تحت تأثیر زمینه‌های فرهنگی جوامع مختلف قرار دارد. این ارتباط در جوامع مذهبی و سکولار به شکل‌های متفاوتی ظاهر می‌شود که ریشه در ساختارهای ارزشی، سیستم‌های آموزشی و اولویت‌های اجتماعی هر جامعه دارد. آگاهی از این تفاوت‌ها برای طراحی برنامه‌های آموزشی کارآمد و سیاست‌های فرهنگی اهمیت زیادی دارد.

تأثیر مؤلفه‌های معنویت دینی و سکولار بر پیشرفت تحصیلی: پژوهش‌ها نشان می‌دهند که هم معنویت دینی (مبتنی بر ادیان) و هم معنویت سکولار (غیردینی) می‌توانند تأثیرات مثبت قابل توجهی بر پیشرفت تحصیلی داشته باشند، البته از طریق مکانیسم‌های گاه مشابه و گاه متفاوت. در زیر به تفکیک بررسی می‌کنیم:

الف) معنویت دینی (نماز، روزه، دعا)

۱. نماز (Prayer):

تمرکز و آرامش: ریتم و تکرار در نماز (خصوصاً نمازهای روزانه) می‌تواند مانند مدیتیشن عمل کند، استرس را کاهش داده و تمرکز ذهنی را بهبود بخشد. تمرکز بهتر مستقیماً بر یادگیری و عملکرد امتحانی تأثیر می‌گذارد.

نظم و انضباط: پایبندی به اوقات نماز، نظم و انضباط شخصی را تقویت می‌کند. این نظم به برنامه‌ریزی تحصیلی و مدیریت زمان کمک شایانی می‌کند.

امیدواری و کاهش اضطراب: دعاهای همراه نماز می‌تواند منبعی برای امید، تسلی و کاهش اضطراب (خصوصاً اضطراب امتحان) باشد. کاهش اضطراب عملکرد شناختی را بهبود می‌بخشد.

۲. روزه (Fasting):

تقویت اراده و خودکنترلی: روزه‌داری نیازمند سطح بالایی از خودکنترلی و به تأخیر انداختن لذت است. این مهارت‌ها برای مقاومت در برابر حواس‌پرتی‌ها (مثل شبکه‌های اجتماعی) و پشتکار در مطالعه طولانی‌مدت حیاتی هستند.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

همدلی و قدردانی: تجربه گرسنگی و تشنگی می‌تواند همدلی نسبت به دیگران را افزایش و حس قدردانی را تقویت کند. این امر به ایجاد روابط اجتماعی مثبت در محیط آموزشی کمک می‌کند.

انضباط جسمانی و ذهنی: نظم حاصل از روزه می‌تواند به نظم در سایر جنبه‌های زندگی، از جمله تحصیل، تسری یابد.

۳. دعا (Prayer/Dua):

کاهش استرس و اضطراب: دعا به عنوان مکانیسمی برای کنار آمدن با استرس (Coping Mechanism) عمل می‌کند. دانش‌آموزان در مواجهه با فشارهای تحصیلی می‌توانند با دعا احساس آرامش و حمایت پیدا کنند.

افزایش امید و خوش‌بینی: دعا می‌تواند امیدواری به آینده و حس خوش‌بینی را تقویت کند که انگیزه ادامه تحصیل و تلاش را افزایش می‌دهد.

تفکر فراشناختی: محتوای برخی دعاها می‌تواند فرد را به تامل در اعمال، اهداف و مسیر زندگی (از جمله تحصیل) تشویق کند.

مکانیسم کلی معنویت دینی: ایجاد معنا و هدفمندی در زندگی (از جمله تحصیل)، تقویت امید و خوش‌بینی، کاهش استرس و اضطراب، افزایش پشتیبانی اجتماعی (از طریق ارتباط با جامعه مذهبی)، تقویت نظم، انضباط و خودکنترلی، و ارائه چارچوب اخلاقی.

ب) معنویت سکولار (ذهن‌آگاهی، اخلاق‌محوری)

۱. ذهن‌آگاهی (Mindfulness):

– افزایش توجه و تمرکز: تمرینات ذهن‌آگاهی مستقیماً مهارت توجه به لحظه حال را تقویت می‌کنند. این امر به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در کلاس و هنگام مطالعه حواس‌پرتی‌ها را کاهش دهند و عمیق‌تر یاد بگیرند.

– تنظیم هیجان: دانش‌آموزان یاد می‌گیرند هیجانات منفی (مانند ناامیدی، خشم) را بهتر مدیریت کنند، که برای پشتکار در تحصیل ضروری است.

– بهبود حافظه کاری و عملکرد اجرایی: تحقیقات نشان داده ذهن‌آگاهی می‌تواند عملکرد نواحی مغزی مرتبط با حافظه کاری، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی را بهبود بخشد.

۲. اخلاق محوری:

– انگیزه درونی برای یادگیری: زمانی که یادگیری با ارزش‌های اخلاقی فرد (مثل کنجکاوی، رشد فردی، کمک به جامعه) پیوند بخورد، انگیزه درونی قوی‌تری ایجاد می‌کند که پایدارتر از انگیزه‌های بیرونی (مثل نمره) است.

– تقویت مسئولیت‌پذیری: اخلاق‌محوری بر مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی تأکید دارد. این شامل مسئولیت‌پذیری نسبت به یادگیری و انجام وظایف تحصیلی می‌شود.

– ایجاد محیط یادگیری مثبت: پایبندی به اصول اخلاقی (احترام، صداقت، انصاف) در بین دانش‌آموزان و معلمان، محیطی امن و حمایتی برای یادگیری فراهم می‌کند که پیشرفت تحصیلی را تسهیل می‌نماید.

– تفکر انتقادی و حل مسئله: اخلاق‌محوری اغلب مستلزم در نظر گرفتن پیامدهای اعمال و تصمیمات است که تفکر عمیق و انتقادی را پرورش می‌دهد.

نقش تفاوت‌های فرهنگی در رابطه بین معنویت و پیشرفت به شکل زیر قابل بیان است:

– فرهنگ به عنوان چارچوب تفسیر: جوامع مذهبی معمولاً معنویت را در قالب دین سازمان‌یافته تعریف می‌کنند، در حالی که جوامع سکولار بیشتر بر معنویت فردی و تجربیات شخصی تأکید دارند. این تفاوت در نگرش، بر نحوه استفاده از معنویت در سیستم‌های آموزشی تأثیرگذار است.

– سازوکارهای انتقال تأثیر: در جوامع مذهبی، معنویت بیشتر از طریق شبکه‌های حمایتی اجتماعی مانند خانواده و جامعه مذهبی و ارزش‌های جمع‌گرایانه به بهبود پیشرفت تحصیلی کمک می‌کند، در حالی که در جوامع سکولار این تأثیر عمدتاً از طریق رشد شخصی و خودشکوفایی انجام می‌شود.

– چالش هماهنگی ارزش‌ها: در جوامع چندفرهنگی، تفاوت‌های معنوی ممکن است باعث ایجاد گروه‌های جداگانه یا سوءتفاهم‌های فرهنگی شوند که می‌تواند به‌طور منفی بر عملکرد تحصیلی تأثیر بگذارد. برای مدیریت این تفاوت‌ها، نیاز به برنامه‌هایی با رویکرد چندفرهنگی در آموزش احساس می‌شود.

بررسی تأثیر معنویت، اعم از دینی و سکولار، بر پیشرفت تحصیلی حوزه‌ای پیچیده، اما جالب است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هر دو نوع معنویت می‌توانند تأثیرات مثبتی داشته باشند، اما معمولاً از طریق مکانیزم‌های متفاوت و با شدت‌های مختلف عمل می‌کنند.

مکانیسم‌های تأثیرگذاری:

نظم و ساختار: انجام نماز در زمان‌های مشخص و روزه‌داری منظم، به تقویت انضباط شخصی، مدیریت زمان و به تعویق انداختن ارضای خواسته‌ها کمک می‌کند. این مهارت‌ها برای برنامه‌ریزی منظم و پشتکار در فرایند یادگیری اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند (۲۷).

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

معنا و هدف: باورهای دینی به زندگی و فعالیت‌های فرد معنا و هدف والایی می‌بخشند. این حس معنا می‌تواند موجب افزایش انگیزه درونی برای یادگیری و تلاش تحصیلی شود، زیرا دانش‌آموز ممکن است تحصیل را بخشی از مسیر رشد معنوی خود یا خدمتی به خدا و جامعه بداند (۲۸).

مقایسه جوامع مذهبی و سکولار در تاثیر گذاری معنویت بر پیشرفت تحصیلی

– الگوی ارتباطی: در جوامع مذهبی مانند ایران، مطالعات نشان می‌دهد که تقویت ابعاد معنوی در مدارس اسلامی مستقیماً به بهبود عملکرد تحصیلی منجر می‌شود. دانش‌آموزان این جوامع با باورهای دینی قوی‌تر، در امتحانات و فعالیت‌های تحصیلی موفق‌ترند (۲۹).

– سازوکارهای حمایتی: جوامع مذهبی از شبکه‌های اجتماعی منسجم (خانواده، نهادهای دینی) برای حمایت تحصیلی بهره می‌برند. در مقابل، جوامع سکولار بیشتر بر منابع فردی و مشاوره‌های تخصصی تکیه می‌کنند.

– چالش‌های پیش‌رو: در جوامع مذهبی، تکثر فرهنگی ممکن است به‌عنوان مانعی برای برنامه‌ریزی آموزشی یکسان تلقی شود. در جوامع سکولار، فقدان چارچوب ارزشی مشترک می‌تواند به سردرگمی هویتی دانش‌آموزان منجر شود (۳۰).

مکانیسم‌های زمینه‌ای تأثیرگذاری

– درونی‌سازی ارزش‌ها: در جوامع مذهبی، ارزش‌های معنوی از طریق فرآیند جامعه‌پذیری زودهنگام در دانش‌آموزان نهادینه می‌شود. این درونی‌سازی به ایجاد انگیزه درونی پایدار برای یادگیری منجر می‌شود (۳۱).

– سیستم‌های حمایتی یکپارچه: مدارس در جوامع مذهبی معمولاً با نهادهای دینی و خانواده‌ها هماهنگی کامل دارند که پیام‌های آموزشی را تقویت می‌کند. این هماهنگی به ایجاد محیط یادگیری منسجم کمک می‌کند.

انعطاف‌پذیری روش‌شناختی: در جوامع سکولار، رویکردهای معنوی عمدتاً غیردینی و مبتنی بر تمرین‌های ذهن‌آگاهی، رشد شخصی و اخلاق سکولار هستند. این انعطاف‌پذیری امکان سازگاری با تنوع فرهنگی را فراهم می‌کند.

– پاسخگویی به نیازهای عاطفی: معنویت در هر دو نوع جامعه می‌تواند به‌عنوان منبع تاب‌آوری روانی عمل کند. دانش‌آموزانی که از نظر معنوی رشد یافته‌اند، بهتر می‌توانند با استرس‌های تحصیلی مقابله کنند و شکست‌ها را پشت سر بگذارند.

محدودیت‌های تحقیق: پژوهش حاضر که به مرور نظام‌مند ارتباط مداخلات معنویت با پیشرفت تحصیلی می‌پردازد، با وجود تلاش برای دستیابی به تحلیل جامع، با محدودیت‌هایی همراه است که لازم است در تفسیر یافته‌ها و طراحی مطالعات آتی مورد توجه قرار گیرد. نخستین محدودیت، تنوع روش‌شناختی مطالعات موجود است. تفاوت در طراحی پژوهش‌ها (کیفی، کمّی، یا ترکیبی)، ابزارهای اندازه‌گیری ناسازگار، و نمونه‌های متفاوت (از نظر سن، جنسیت، و زمینه فرهنگی) امکان انجام متاآنالیز دقیق یا تعمیم‌پذیری گسترده را کاهش داده است. افزون بر این، بسیاری از مطالعات از روش‌های خودگزارشی برای سنجش معنویت استفاده کرده‌اند که ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های اجتماعی یا درک ذهنی شرکت‌کنندگان قرار گرفته باشد.

دومین محدودیت، کمبود مطالعات طولی و آزمایشی است که رابطه علّی بین معنویت و پیشرفت تحصیلی را بررسی کنند. بیشتر پژوهش‌های موجود مقطعی بوده و نمی‌توانند جهت‌گیری تاثیرگذاری (آیا معنویت موجب پیشرفت تحصیلی می‌شود یا بالعکس؟) یا نقش متغیرهای واسطه‌ای (مانند تاب‌آوری یا انگیزه) را به روشنی تعیین کنند.

سومین محدودیت، انتخاب منابع و سوگیری انتشار ممکن است بر یافته‌ها تأثیر گذاشته باشد. با وجود تلاش برای جستجوی گسترده، احتمال دارد برخی مطالعات مرتبط به دلیل عدم انتشار در مجلات معتبر یا دسترسی محدود به منابع غیرانگلیسی زبان، از چرخه بررسی خارج شده باشند. علاوه بر این، تمایل مجلات به انتشار نتایج مثبت و معنادار، می‌تواند تصویری ناقص از واقعیت ارائه دهد.

با این حال، آگاهی از این محدودیت‌ها نه تنها به درک واقع‌بینانه‌تر از یافته‌های کنونی کمک می‌کند، بلکه مسیرهایی را برای پژوهش‌های آینده روشن می‌سازد. انجام مطالعات طولی با نمونه‌های متنوع فرهنگی، توسعه ابزارهای استاندارد برای سنجش معنویت، و طراحی مداخلات آموزشی مبتنی روی شواهد، از جمله پیشنهادهایی است که می‌تواند بر این محدودیت‌ها غلبه کند و درک ما را از نقش معنویت در نظام آموزشی ارتقا بخشد.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر که نشان‌دهنده ارتباط مثبت بین مداخلات معنوی و پیشرفت تحصیلی است، پیشنهادات زیر در سه حوزه عملی، پژوهشی و سیاست‌گذاری ارائه می‌شود:

۱. پیشنهادات عملی

– ادغام مداخلات معنوی در سیستم آموزشی: مدارس و دانشگاه‌ها می‌توانند برنامه‌هایی مانند تمرین‌های ذهن‌آگاهی، مراقبه، یا فعالیت‌های مبتنی بر رشد اخلاقی–معنوی را در برنامه‌های روزانه دانش‌آموزان بگنجانند تا کاهش استرس و افزایش تمرکز را تسهیل کنند.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

– آموزش مربیان: برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای معلمان و اساتید جهت آشنایی با روش‌های اجرای مداخلات معنوی متناسب با گروه‌های سنی مختلف و محیط‌های آموزشی.

– توسعه محیط‌های حمایتی: ایجاد فضاهایی مانند اتاق‌های سکوت یا گروه‌های گفتگوی معنوی در محیط‌های آموزشی برای تقویت تعاملات سازنده و خودشناسی دانش‌آموزان.

۲. پیشنهادات پژوهشی

– مطالعات طولی: بررسی تأثیر بلندمدت مداخلات معنوی بر پیشرفت تحصیلی و شاخص‌های روان‌شناختی (مانند تاب‌آوری و خودکارآمدی).

– مطالعات تطبیقی: مقایسه اثربخشی رویکردهای معنویِ مختلف (مانند عرفان اسلامی، یا یوگا) در فرهنگ‌ها و گروه‌های سنی متفاوت.

– تحلیل مکانیسم‌های اثرگذاری: پژوهش‌های کیفی برای درک چگونگی تأثیرگذاری عوامل معنوی (مانند امید، هدفمندی، یا ارتباط با خود برتر) بر انگیزه تحصیلی.

۳. پیشنهادات سیاست‌گذاری

– تدوین دستورالعمل‌های ملی: وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم می‌توانند با همکاری متخصصان روانشناسی و علوم تربیتی، چارچوب‌های استانداردی برای اجرای مداخلات معنوی در مدارس و دانشگاه‌ها طراحی کنند.

– تأمین منابع مالی: اختصاص بودجه به پروژه‌های پایلوت در مناطق محروم برای بررسی تأثیر این مداخلات بر کاهش شکاف تحصیلی.

– همکاری بین‌رشته‌ای: ایجاد کمیته‌ای مشترک میان نهادهای آموزشی، مذهبی و روانشناسی جهت طراحی برنامه‌های جامع و غیرمتعصبانه که به تنوع فرهنگی و اعتقادی دانش‌آموزان احترام بگذارد.

٤. پیشنهادات برای خانواده‌ها

– تشویق خانواده‌ها به مشارکت در فعالیت‌های معنویِ غیررسمی (مانند گفتگوهای اخلاق‌محور یا تمرین‌های مشترک قدردانی) برای تقویت پیوند بین رشد معنوی و یادگیری.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش، مسائل اخلاقی به‌طور کامل رعایت شده است.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌نمایند که تضاد منافعی در این پژوهش وجود ندارد.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

References

1. Lüftenegger M, Bardach L, Bergsmann E, Schober B, Spiel C. A citizen science approach to measuring students achievement goals. International Journal of Educational Research. 2019; 95: 36-51.
2. Mih V, Mih C, Dragoş V. Achievement goals and behavioral and emotional engagement as precursors of academic adjusting. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2015; 209: 329-36.
3. Gholami Sh. The Effect of the Cluster Plan on the Academic Achievement of Second-Level Primary School Students in District 14 of Tehran. [Master's Thesis]. Tehran, Islamic Azad University, Yadgar-e-Imam Branch; 2016.
4. Dworak EM, Revelle W, Doebler P, Condon DM. Using the international cognitive ability resource as an open-source tool to explore individual differences in cognitive ability. Pers Individ Dif. 2021; 169: 109906.
5. Seif AA. Behavior change and behavioral therapy: Theories and methods.18th edition. Tehran: Doran & Didavar Publications; 2012.
6. Carrick JA. Student Achievement and NCLEX-RN Success: Problems That Persist. Nursing Education Perspectives. 2011; 32(2): 78-83.
7. Aghamirzayi T, Salehi Omran E. Analysis of the effective factors on student progress: A case study in the Mazandaran University of Sciences & Technology. Higher Education Letter. 2013; 5(20): 117-40. [In Persian]
8. Inglehart R, Norris P. Sacred and Secular. Translated by Maryam Veter. Tehran: Kavireh Publications, 2008.
9. Howard JL, Bureau J, Guay F, Chong JXY, Ryan RM. Student Motivation and Associated Outcomes: A Meta-Analysis from Self-Determination Theory. Perspectives on Psychological Science. 2021; 16(6): 1300-23.
10. Hsu HCK, Wang CV, Levesque-Bristol C. Reexamining the impact of self-determination theory on learning outcomes in the online learning environment. Education and Information Technologies. 2019; 24(3): 2159-74.
11. Gillison FB, Rouse P, Standage M, Sebire SJ, Ryan RM. A meta-analysis of techniques to promote motivation for health behaviour change from a self-determination theory perspective. Health Psychology Review. 2019; 13(1): 110-30.
12. Guo Y. The Influence of Academic Autonomous Motivation on Learning Engagement and Life Satisfaction in Adolescents: The Mediating Role of Basic Psychological Needs Satisfaction. Journal of Education and Learning. 2018; 7(4): 254-61.
13. Guay F, Gilbert W, Falardeau E, Bradet R, Boulet J. Fostering the use of pedagogical practices among teachers to support elementary students motivation to write. Contemporary Educational Psychology. 2020; 63: 101922.
14. La Guardia JG, Patrick H. Self-determination theory as a fundamental theory of close relationships. Canadian Psychology/Psychologie canadienne. 2008; 49(3): 201-9.
15. Ryan RM, Deci EL. Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. Contemporary Educational Psychology. 2020; 61: 101860.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

16. Aveyard H. Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide. Open University Press, 2018.
17. Zeng X, Zhang Y, Kwong JS, Zhang C, Li S, Sun F, et al. The methodological quality assessment tools for preclinical and clinical studies, systematic review and meta-analysis, and clinical practice guideline: a systematic review. Journal of Evidence-based Medicine. 2015; 8(1): 2-10.
18. Tabibi M, Ahmari Tehran H, Soltani Arabshahi SK, Heidari S, Abdi Z, Safaeipour R. The Association between Spiritual Health and Academic Achievement in Medical Students of Qom University of Medical Sciences, 2011. Qom University of Medical Sciences Journal. 2013; 7(2): 72-8. [In Persian]
19. Boland H. Spirituality, time management, and academic achievement: spiritual time-working. Research in Clinical Psychology and Counseling. 2014; 4(1): 155-74. [In Persian]
20. Mansouri R, Al Behbahani M, Esmaili Z, Amjadiyan F. The effectiveness of teaching spiritual intelligence components in students' educational progress. JundiShapur Educational Development. 2016; 7(supplement): 74-81. [In Persian]
21. Aramideh A, Darabinia M, Afkahaminia F, Pahnabi A, Siamian H. Relationship between Spiritual Health and Achievement Motivation among Students of Mazandaran University of Medical Sciences. Religion and Health. 2018; 5(2): 50-7. [In Persian]
22. Jangi P, Afroz G, Sangani A, Asadzadeh H, Delavar A. Examining the Role of Spiritual Intelligence, Social Skills and Creativity in the Relationship between the Students' Birth Order with Academic Achievement. Journal of Educational and Scholastic Studies. 2019; 8(1): 219-36. [In Persian]
23. Hejrati SM, Johari Z, Pirasteh A. The relationship between spiritual health and academic achievement. Iranian Journal of Culture and Health Promotion. 2019; 3(2): 146-54. [In Persian]
24. Borna K, Mousavinasab M, Jouhari Z, Ramezanzadeh M. Relationship between spiritual health and academic achievement among students of Bushehr University of Medical Sciences. Iranian Journal of Medical Education. 2020; 20(8): 62-72. [In Persian]
25. Seifi F, Hejazi M, Sobhi A, Kiani Q. The relationship of spiritual intelligence/academic conscience with academic performance: The mediating role of academic hardiness. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022; 8(1): 65-80.
26. Eskandari A, Zahmatkesh M, Rahimnejad F. Examining the spiritual health status of Farhangian University of Fatemeh Al-Zahra Campus (S) of Yazd province and its relationship with field of study. Interdisciplinary Studies in Education. 2023; 2(3): 27-48. [In Persian]
27. Francis LJ, Penny G. Gender Differences in Religion. In: Religion, Personality, and Social Behavior. Saroglou V (Ed.). New York: Psychology Press, 2014; pp. 313-37.
28. Regnerus MD. Shaping schooling success: Religious socialization and educational outcomes in metropolitan public schools. Journal for the Scientific Study of Religion. 2000; 39(3): 363-70.
29. Mohammadi M, Hadizadeh M, Adinezadeh A, Doraghi M, Ranjbar Z. The Relationship between Spirituality and Academic Achievement in Students of Islamic Schools. The First International Conference of Talent-Identifying and Culture-Building Teachers in the Development of Technical, Vocational, and Applied Education on the Path to Sustainable Development. 2024. Available from: https://civilica.com/doc/2209736 [In Persian]

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]

30. Aghabeigi Sh. The Role of Cultural Differences on the Social Behaviors of Students. The Third National Conference on Advances in Developmental and Educational Psychology, Bandar Abbas. 2024. Available from: https://civilica.com/doc/2126739 [In Persian]

31. Haddadzadeh Bahabadi Z. Investigating the Impact of Cultural and Spiritual School Programs on Strengthening Students' Religious Beliefs and Values. The First International Conference on Applied Studies in Educational Processes, Bandar Abbas. 2024. Available from: https://civilica.com/doc/2245666 [In Persian]

[Downloaded from iahj.ir on 2026-09-13]